

того – між державами, і не в останню чергу у відносинах між поколіннями, у всіх цих сферах на карту поставлена справедливість. В кінцевому результаті на думку Хеффе, в сучасному суспільстві справедливість не завжди пов'язана виключно з обмеженістю благ і ресурсів: є також «рівність перед законом, відповідальна за це неупередженість юстиції та управління, ліберальні права людини, суверенітет народу або поділ влади» [2, с. 36- 37].

Створюючи власний дискурс справедливості і його нову парадигму, Хеффе, робить акцент на тому, що за сучасних умов дедалі очевиднішим стає, по-перше, те, що справедливість – це не просто примха чи побажання, а фундаментальна умова суспільного буття. І ця умова є єдиним критерієм легітимності суспільного примусу, так як справедливість – це соціальна обов'язковість, на яку люди не тільки сподіваються, але і вимагають один від одного, а права людини це і є справедливий домагання людей по відношенню один до одного по-перше, і по відношенню до держави по-друге.

Список використаної літератури:

1. Хеффе О. Политика. Право. Справедливость. Основоположения критической философии права и государства / О. Хеффе. – М., 1994. – 319 с.
2. Хеффе О. Справедливость: философское введение/ О. Хеффе / Пер. с нем. О.В. Кильдюшова; под ред. Т.А. Дмитриева. М.: ПРАКСИС, 2007. 192 с.
3. Юм Д. Исследование о принципах морали / Д. Юм // Правовая мысль: антология; автор-сост. В. П. Малахов. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 1016 с.
4. Otfried Höffe: Demokratie im Zeitalter der Globalisierung, Verlag C. H. Beck München 1999, 476 S.

Ключові слова: права людини, справедливість, О. Хеффе

Ключевые слова: права человека, справедливость, О. Хеффе

Key words: human rights, justice, O. Heffe

СОКОЛОВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри філософії

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАПОВНЕННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ

Як і будь-якому іншому явищу об'єктивної правової реальності, правосвідомості для реалізації характерних їй властивостей, внутрішнього потенціалу потрібне постійне функціонування, тобто – здійснення своїх функцій, які являють собою способи прояву специфічної ролі та значення правової свідомості в житті суспільства, напрямків її впливу на правові відносини. Дане визначення відповідає уявленню

про функції як зовнішній прояв властивостей об'єкта у визначеній системі відносин. Вихідною категорією для розуміння функцій є способи, що цілком обґрунтовано, оскільки це – дія або система дій, що застосовуються при виконанні якої-небудь роботи, при здійсненні чого-небудь. Функцію, як загальнонаукову категорію, розглядають, зважаючи на місце об'єкта в межах певної системи. Відповідно до цього, функції правової свідомості характеризуються як способи ідеального буття людини та суспільства, які сприяють здійсненню основних принципів і цілей права, збереженню права як цілісної системи, що знаходиться в процесі безперервного розвитку. Цінність останнього визначення полягає в тому, що воно одночасно показує специфіку правосвідомості як самостійного і самодостатнього феномена і його значення для реалізації функцій права.

Спираючись на вищеописану інформацію, дотримуючись при цьому традиційних поглядів на правосвідомість, необхідно узагальнити, що функції правосвідомості є роллю останньої в соціально-правовому житті. Ця роль може розумітися гранично широко. Головне призначення правосвідомості, очевидно, полягає в тому, що вона виступає формою відображення і пізнання суспільно-правового буття. З цієї властивості традиційно виокремлюються такі основні функції правосвідомості: пізнавальна, оцінювальна, регуляторна. Навіть без будь-якого загального опису неважко помітити, що всі вони повністю орієнтовані на суб'єкт – висловлюють ту роль, яку відіграє правосвідомість в житті людини, а саме – забезпечує сприйняття індивідом правової реальності, її оцінку і регуляцію поведінки відповідно до отриманих знань і сформованих уявлень.

Пізнавальна функція виражається в тому, що правосвідомість як форма відображення та освоєння правової дійсності акумулює в собі великий комплекс знань про цю дійсність, про право і його дію, інші юридичні феномени. Чим вищий рівень правосвідомості у суб'єкта, тим вищий рівень його правової обізнаності, інформованості. Причому знання, що накопичуються правосвідомістю, постійно поглиблюються і поширюються, стають надбанням дедалі ширшого кола осіб. Сюди ж входить правова просвіта населення, підготовка юридичних кадрів, правова пропаганда, друковані праці, засоби масової інформації [3, с. 118]. Пізнавальна функція пов'язана з вивченням і розумінням права, його зв'язку і взаємозалежності з іншими суспільними явищами, аналізом його основних принципів та інститутів.

Оцінювальна функція полягає в осмисленні, аналізі всіх без винятку елементів правової системи, правового життя суспільства з точки зору його відповідності або невідповідності встановленим критеріям. Оцінці піддається правова політика держави, діяльність її органів, владних інститутів, посадових осіб, правомірні та протиправні вчинки громадян, власна поведінка суб'єкта. Правосвідомість визначає що добре, а що погано у правовій сфері, формує ставлення до правових явищ, понять, категорій, відносин, відображає їх роль і значення в житті суспільства, корисність або шкідливість для людини. М. В. Цвік,

у свою чергу, вважає, що практична реалізація оцінювальної функції сприяє формуванню правової настанови особи, тобто схильності до певного виду, моделі поведінки, що засвідчує важливість даної функції для правової орієнтації особи, її ставлення до права. Оцінювальна функція викликає емоційне відношення людей до явищ правової дійсності на основі досвіду і правової практики [4, с. 537].

Регулятивна функція напряму пов'язана з такою властивістю правосвідомості, як нормативність. Вона здійснює безпосередній вплив на поведінку людини, на суспільні відносини через правові знання, оцінки, почуття і мотиви. Більше того, регулятивна функція реалізується через систему ціннісних орієнтацій, правових установок, що виступають специфічними регуляторами поведінки і мають особливі механізми дії [1, с. 194]. Це означає, що, хоча правосвідомість, на відміну від права, і не здійснює безпосереднього правового регулювання суспільних відносин, вона здатна надавати ефективний загальнонормативний вплив на поведінку людей, визначати їх орієнтири, цілі, установки.

Характеристика даної функції була б неповною без вказівки ще на один аспект, який принципово відрізняє її від інших. Регулятивна функція має яскраво виражену вольову складову, проявляється наперед у вольових процесах, характеризує діяльну сторону свідомості. Решта функцій обмежуються наявністю пізнавально-емоційних компонентів в їх основі. Вони здатні сформувати належний стереотип поведінки, але втілення його в реальність є неможливим без вольового зусилля особистості. В даному випадку воля – це та нитка, яка пов'язує суб'єктивний ідеальний світ, сконцентрований у правосвідомості людини, з об'єктивною дійсністю. За допомогою волі відбувається матеріалізація ідеальних образів правосвідомості в суспільному бутті. Реалізація регулятивної функції дозволяє побачити внутрішній ідеологічно-емоційний стан особи, визначити її пріоритети, переконання та оцінки, що є найважливішим показником рівня правової культури та, у свою чергу, може визначати форми й напрямки зворотного впливу суспільства на свідомість людини з метою коригування її ставлення до певних аспектів правової сфери.

Поряд з регулятивною, переплітаючись із нею, в системі функцій правосвідомості виділяється і виховна. Вона проявляється в тому, що виступає елементом духовної культури людини та суспільства, слугує ідейно-психологічним засобом виховання свідомого і відповідального ставлення до правового життя держави [2, с. 37-38]. Якщо розглядати функції з точки зору напрямку їх впливу на внутрішній світ людини, то правосвідомість здійснює на індивіда як регулюючий, так і виховний вплив. Разом з тим, якщо звернутися до конкретного змісту кожної з цих функцій і спробувати встановити відмінності між ними, зробити це буде дуже складно. Розмежування зазначених функцій носить скоріше інтуїтивний, ніж строго науковий характер. І все ж, формально вони нічим не відрізняються. Регулятивна і виховна функції мають єдиний об'єкт – вони звернені безпосередньо на люди-

ну і впливають на її внутрішній емоційно-вольовий стан, за допомогою чого, власне, і досягається регулятивно-виховний ефект. Спільними для них є цілі, механізм реалізації, результати та форми здійснення. Тому для виділення самостійної виховної функції правосвідомості, поряд з функцією регулятивною, потрібно відшукати більш вагомі критерії, які б дозволяли абсолютно чітко розмежувати ці функції.

Не можна залишити поза увагою і прогностичну функцію. Вона розкриває здатність правосвідомості йти попереду права, давати прогноз правового розвитку, передбачити наслідки прийняття законодавчих актів. Прогнозування – найважливіша умова ефективності чинного законодавства, а також передбачуваних заходів в правовій сфері. Коли дія закону дає негативні результати, це означає, що він з самого початку був погано спланований і обґрунтований. Прогнозування містить в собі аналіз всіх об'єктивних і суб'єктивних факторів, що можуть вплинути на правовий розвиток країни, хід правової реформи [3, с. 118].

Перераховані функції правосвідомості найбільш повно, точно і всебічно відбивають і розкривають природу даного поняття. Виділяють й інші, які, однак, будуть або різновидами основних, або просто іншою їх назвою. Так, наприклад, до функцій правосвідомості відносять рефлексивну і творчу. Перша пов'язана з інтелектуальним самоконтролем, самовиявленням правового суб'єкта в духовному і діяльному освоєнні правової реальності, з процесами самосвідомості. В рамках творчої виділяють конструктивну, світоглядну функції. Як підвид регулятивної називають відносно самостійну ціннісно-орієнтаційну функцію. Не є помилковою думка, що рефлексивна функція може бути віднесена до підвиду регулятивної, оскільки в цілому відповідає характеристикам останньої. Що стосується творчої і її підвидів – їх слід розглядати як вираження функції оцінювальної, оскільки всі мають тотожне призначення, яке полягає у формуванні уявлень, образів, ідеалів, які служать моделями поведінки суб'єкта в правових відносинах.

Як можна зробити висновок з наведеного аналізу функцій правосвідомості, основне їх призначення полягає в тому, щоб забезпечити належне сприйняття людиною об'єктивної правової дійсності. Необхідний ефект досягається завдяки нероздільній єдності в реалізації всієї сукупності функцій. Пізнавальна, оцінювальна, регулятивна та інші функції, діючи кожна у своєму напрямку, забезпечують потрібний результат і, по суті, мають право розглядатися як єдина функція, яку можна визначити як спільна суб'єктивна функція правосвідомості.

Список використаних джерел:

1. Волинка К. Г. Теорія держави і права: Навч. посіб. / К. Г. Волинка – К.: МАУП. – 2003. – 240 с. – ISBN 966-608-251-9.
2. Вопленко Н. Н. Правосознание и правовая культура: учебное пособие / Н. Н. Вопленко. – Волгоград: издательство «ВолГУ». – 2000. – 52 с. – ISBN 5-85534-311-1.

3. Матузов Н. И., Малько А. В. Теория государства и права: учебник / Н. И. Матузов, А. В. Малько. – М.: «Юрист». – 2004. – 245 с.
4. Цвік М. В., Петришин О. В. Загальна теорія держави і права: / М. В. Цвік, О. В. Петришин. – Харків: Право. – 2009. – 584 с. – ISBN 978-966-458-095-0.

Ключові слова: функції правосвідомості, правова реальність, правова поведінка, правові відносини, ставлення до права, правове явище.

Ключевые слова: функции правосознания, правовая реальность, правовое поведение, правовые отношения, отношение к праву, правовое явление.

Key words: functions of legal consciousness, legal reality, legal behavior, legal relations, the relation to the law, legal phenomenon.